

Kronika • Chronicle

Profesorius Algirdas Juozas Motuzas – agronomas, dirvožemininkas ir agronomijos mokslo istorikas

Profesorius habilituotas daktaras, Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys Algirdas Juozas Motuzas yra išskirtinė unikali asmenybė, pasižyminti nepaprastu analitiniu protu, gamtos apdovanotas humanitariniais ir technokratiniais gebėjimais, ypatingu darbštumu ir valia. Per 42 mokslinio ir 47 pedagoginio darbo metus buvusioje Lietuvos žemės ūkio akademijoje (vėliau – Lietuvos žemės ūkio universitete), dabar – Aleksandro Stulginskio universitete nuveikė žemės ūkio mokslo raidai ir apskritai šalies kultūrai neįtikėtinai daug.

A. J. Motuzas gimė 1943 m. gegužės 8 d. Šiaulių apskrityje, Joniškių valsčiaus, Juodžių kaime,

ūkininkų šeimoje. Mokėsi Juodžių pradinėje, Rudiškių septynmetėje ir 1960 m. baigė Joniškių 1-ąją vidurinę mokyklą. Matyt, jo kilmė lėmė pasirinkti agronomijos specialybę tuometinėje Lietuvos žemės ūkio akademijoje, kurioje studijavo 1960–1965 m. ir baigęs įgijo mokslinio agronomo diplomą. Kaip geras studentas, aktyvus visuomenininkas ir perspektyvus pedagogas, tuometinio Dirvožemio mokslo katedros vedėjo profesoriaus V. Ruokio buvo pakviestas likti katedroje. Pradžioje dirbo vyresniuoju laborantu, vėliau pradėjo pedagoginį darbą asistentu, dėstydamas geologijos pagrindus ir dirvožemio mokslą. Toliau A. J. Motuzo pedagoginis darbas tęsiamas Dirvotyros ir agrochemijos katedroje vyresniojo dėstytojo (1969–1984), docento (1984–2001), katedros vedėjo ir profesoriaus (2001–2006), profesoriaus (nuo 2006) pareigose.

Taigi lemtingas susitikimas su profesoriumi V. Ruokiu, ne tik išskirtine asmenybe, bet ir lietuviškosios dirvotyros mokyklos kūrėju, nukreipė gabaus jauno specialisto mintis į dirvožemio mokslą. Nuo tada A. J. Motuzo gyvenimas susietas ne tik su pedagogine, bet ir su kūrybinga ir labai rezultatyvia moksline veikla savojoje *Alma Mater*.

Jaunojo mokslininko mokslinės veiklos kryptys: dirvožemio ekologiniai tyrimai ir vertinimas, Lietuvos dirvožemių klasifikacijos tobulinimas, Lietuvos žemės ūkio mokslo istoriografiniai tyrimai.

Mokslinių tyrimų tematika – Lietuvos dirbamų dirvožemių, jų skystosios fazės ir smulkiadispersės frakcijos savybės, susijusios su tarša mineraliniais junginiais. Nuo 1966 iki 1975 m. mokslinių tyrimų tikslas buvo ištirti sausinamų Lietuvos dirvožemių drenažo vandens cheminę sudėtį ir išplaunamų augalų maisto medžiagų kiekį. A. J. Motuzas parengė drenažo vandens mineralizacijos Lietuvoje

žemėlapi. 1976–1985 m. tyrė Lietuvos dirvožemių smulkiadisversę frakciją ir jos cheminę sudėtį, sudarė jos pasiskirstymo schemą eliuviniam-iliuviniam dirvožemio profilyje. Nuo 1986 m. tiria Lietuvos dirbamų dirvožemių savybes ir taršą sunkiaisiais metalais, juos vertina ekologijos pozitūriu. Dalyvavo kuriant naująją Lietuvos dirvožemių klasifikaciją (1999), sprendžia jos tobulinimo uždavinius.

Profesorius vadovavo 12 dirvotyros mokslo projektų. Produktiviausi jų: dirvožemio ekologijos srities – Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo finansuoti kompleksiniai darbai „Naujų fizikinių cheminių metodų taikymas dirvožemio ekologiniuose tyrimuose“ (1999–2001) ir „Sunkiųjų metalų sorbcijos dirvožemyje fizikiniai cheminiai reiškiniai, jų poveikis mikroorganizmų ir fermentų aktyvumo kaitai bei priemonių dirvožemio remiacijai paieška“ (2002–2004), 2006–2007 m. vykdė Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos užsakomąjį darbą „Žemės našumo vertinimo metodikos parengimas“. Aleksandro Stulginskio universiteto bibliotekoje saugoma A. J. Motuzo, kaip mokslinio darbo temų vadovo, vienuolika mokslinių ataskaitų.

Mokslinių tyrimų duomenis A. J. Motuzas apibendrino daktaro disertacijoje ir habilitaciniame darbe.

Daktaro disertacijoje „Drenažo vandens chemijos sudėties tyrimai Vakarų (Žemaitijos) ir Lietuvos vidurio žemumos zonose“ (Kaunas, LŽŪA. 1971. 155 p.) buvo apibendrinti geografiniai drenažo vandens cheminės sudėties tyrimai įmirksiuose dirvožemiuose. Skaičiuotas pavienių jonų ir tirpiųjų druskų išplovimas iš skirtingų dirvožemių, specialiai įrengtose sausinimo sistemose tyrinėta fosforo ir kalio trąšų įtaka drenažo vandens cheminės sudėties rodikliams. Iš viso toje srityje nesigailint jėgų dirbta penkiolika metų. Taip buvo sudarytas drenažo vandens druskingumo Lietuvoje žemėlapis, įtvirtinęs profesoriaus B. Baginsko pradėtus tyrimus Dotnuvos dvaro sausinamuose dirvožemiuose.

Apibendrinęs 1974–2000 m. paskelbtas publikacijas – 3 monografijas ir 16 straipsnių – A. J. Motuzas parengė habilitacinį darbą „Lietuvos dirbamų dirvožemių užterštumo mineraliniais junginiais ekologinis įvertinimas dirvotyros ir agrochemijos raidos kontekste“ (Kaunas, LŽŪU. 2000. 127 p.). Tai labai reikšmingas ir pagrįstas gausiais tyrimų

duomenimis darbas, atsakantis į du svarbius klausimus. Pirmas – mokslškai išnagrinėta dirvotyros ir agrochemijos raida Lietuvoje bei pateikti uždaviniai ateičiai, antras – dirvotyros ir agrochemijos raidos kontekste atliktas dirbamų dirvožemių skystosios ir kietosios fazės užterštumo mineraliniais junginiais ekologinis įvertinimas.

A. J. Motuzas už pasiekimus moksliniame tiriamajame darbe yra pastebimas ir įvertinamas. 1984 m. jam suteikiamas docento vardas, 2001 m. – profesoriaus. Be to, anksti išryškėja mokslininko vadybiniai ir humanitariniai gebėjimai. Jam patikimos Agronomijos fakulteto prodekano (1984–1990), vėliau LŽŪA sekretoriaus (dabar kanclerio) (1992–1994) pareigos, o 2001–2006 m. kūrybingai vadovauja Dirvotyros ir agrochemijos katedrai.

Ypač daug Profesorius nusipelnė Lietuvos dirvožemininkų draugijai. Jis buvo šios draugijos prie Lietuvos MA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus pirmininkas (2001–2012). Jo rūpesčiu ir aktyvios veiklos dėka draugija tapo Lietuvos MA struktūriniu vienetu, įsijungė į Tarptautinę dirvožemininkų sąjungą (IUSS), Europos dirvožemininkų sąjungą (EUSS), kurių nariu yra ir pats Profesorius. Beje, jo iniciatyva glaudžiai bendradarbiaujama su Lenkijos ir Baltarusijos dirvožemininkų sąjungomis.

Už pasiekimus moksle A. J. Motuzas 2007 m. išrenkamas Lietuvos MA nariu ekspertu, o 2011 m. – tikruoju nariu.

Reikia pažymėti, kad Profesorius yra labai iniciatyvus ir aktyvus LMA Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus narys. Jis vadovauja Agronomijos sekcijos Žemdirbystės, dirvotyros ir agrochemijos komisijai, kuri didelį dėmesį skiria dirvotyros teorijai ir praktikai, organizuoja konferencijas, ekspedicijas į šalies ir užsienio mokslo institucijas bei kitus objektus.

Profesorius ne kartą kėlė kvalifikaciją Vakarų Europos universitetuose: Hohenheimo universitete (Vokietija) tema „Dirvožemiai ir ekologinis žemės ūkis Banden-Viurtembergo žemėje“, Humbolside ir Lincolnshire universiteto Bishop-Burton kolegijoje (Didžioji Britanija) tema „Dirvožemiai ir ekologinis žemės ūkis Didžiojoje Britanijoje“, CE-DEFOP projekto kursuose Vageningeno Universitete (Olandija) tema „Pedagogų kvalifikavimas ekologiniame žemės ūkyje“.

A. J. Motuzas yra gerai žinomas šalies ir užsienio šalių žemės ūkio srities agronomijos krypties

mokslo bendruomenei, o taip pat ir Lietuvos žemės ūkio specialistams. Jis glaudžiai bendradarbiauja su Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro institutu, Vilniaus, Kauno technologijos ir Klaipėdos universitetų mokslininkais. Jį sieja tvirti kūrybiniai ryšiai su Hohenheimo (Štutgartas, Vokietija), Vageningeno (Olandija), Vroclavo, Varšuvos (Lenkija) universitetais, Latvijos ir Estijos gyvybės mokslų universitetais.

Jis buvo Europos Sąjungos *TEMPUS-PHARE* programos projektų „Studijų išvystymas ir pertvarkymas Lietuvos žemės ūkio aukštosiose mokyklose“ (1995–1997) ir „Žemės ūkio studijų internacionalizavimas Baltijos šalyse“ (1997–2000) koordinatoriumi. Inicijavo, sukūrė ir vadovavo Europos Sąjungos *Leonardo da Vinčio* programos bandomajam projektui „Profesinio mokymo kompetencijos perdavimas Baltijos šalių ekologiniam agrariniam sektoriui“ (2004–2007). Tame projekte dalyvavo 10 partnerių iš 5 ES šalių. Su projekto dalyviais sukūrė magistrantūros studijų programą *Multilingual Vocational Training Curriculum for Counsellors of Organic Agriculture in Baltic States* (2005). Pagal šią programą Baltijos šalių žemės ūkio konsultantams buvo parengtos 4 studijos lietuvių, estų, latvių ir anglų kalbomis. Jos buvo išleistos atskiromis knygomis, kompaktiniais diskais ir patalpintos internete. Tuometiniame Lietuvos žemės ūkio universitete projekto vadovas kartu su kolegomis parengė studiją „Ekologinė žemdirbystė, sodininkystė ir daržininkystė“ (*Organic Crop Production and Horticulture*) (2006).

Profesorius vienas ir kartu su jo parengtais mokslų daktarais skaitė pranešimus daugiau kaip 15 tarptautinių konferencijų.

Be to, A. J. Motuzas yra mokslinių projektų ekspertas. Jis yra Europos Komijos 7-osios bendrosios programos, CORDIS programos ir Gruzijos Šota Rustaveli mokslo fondo mokslinis ekspertas.

Profesorius savo 70-mečio jubiliejų sutinka su neįtikėtina gausa nuostabių ir labai vertingų knygų, kuriose pateikiama agronomijos mokslo istoriografinių tyrimų medžiaga. Jubilieto publicistiniai gebėjimai ir didelis intelektualinis potencialas leido visais aspektais giliai ir profesionaliai pažvelgti į aprašomą laikotarpį bei asmenybę. Jis parašė 7 monografijas ir knygas apie iškilus Lietuvos agronomijos profesorius. Ypač didelis A. J. Motuzo nuopelnas, kad jis nutraukia paslapties šydą ir pristato šalies visuomenei tas unikalias asmenybes,

kurios daug nusipelnė Lietuvai tarpukario metais, tačiau sovietmečiu apie jas buvo nutylima arba kalbama itin šykščiai. Tai knygos apie Žemės ūkio akademijos Dotnuvoje rektorius, Sibiro tremtinius profesorius V. Vilkaitį (1991) ir J. Tonkūną (1993).

Pirmoji monografija buvo skirta A. J. Motuzo mokytojui prof. V. Ruokiui (1982). Vėliau buvo parengtos knygos apie profesorius P. Vasinauską (1998), B. Baginską (2003).

2010 m. prof. A. J. Motuzas publikuoja nepaprastai reikšmingą Lietuvos žemės ūkio ir agronomijos mokslo raidai monografiją „Profesorius Antanas Stancevičius: apie gyvenimą, žmones ir save“ (Kaunas, 2010. 460 p.). Įvadą autorius pradeda taip: *Esu profesoriaus, mokslų daktaro Antano Stancevičiaus (1920–2007) mokinys, jo vaikų bendraamžis. Jis man skaitė žemdirbystės paskaitas, pas jį laikiau dalyko egzaminą. Likimas lėmė, kad paskui 38 metus dirbome pedagogais mus išugdžiusioje Alma Mater. Jis – Žemdirbystės, aš – Dirvožemio mokslo, arba dabartinėje Dirvotyros ir agrochemijos katedroje. Joje likau vienintelis dėstytojas, pakviestas mokyti studentų buvusio vedėjo, šviesaus atminimo profesoriaus Viktoro Ruokio.*

Toliau A. J. Motuzas apie prof. A. Stancevičių rašo: *Kaip ir kitus mano knygų herojus, Lietuvos žemės ūkio akademijos (universiteto) profesorių daktarą Antaną Stancevičių galima pristatyti taip: žymus Lietuvos mokslininkas agronomas ir botanikas, geobotaninių tyrimų šalyje pradininkas, žemdirbystės sistemų ir sėjomainų tyrėjas, visuomenės veikėjas, daugiametis Žemdirbystės katedros vedėjas, žemės ūkio specialistų ir mokslo darbuotojų ugdytojas, gausaus mokslinio palikimo autorius, Lietuvos patriotas* (Profesorius Antanas Stancevičius..., 2010. p. 5, 7).

Labai maloniai A. J. Motuzas nustebino žemės ūkio mokslo bendruomenę savo 70-mečio jubiliejaus išvakarėse publikavęs naują monografiją „Profesorius Jurgis Krikščiūnas: Žemės ūkio mokslo ir praktikos darna“ (Kaunas, 2013. 306 p.). Knygą A. J. Motuzas rengė kartu su prof. M. Strukčinsku. Ši monografija – tai faktologinis mokslo istorijos leidinys, pagrįstas plačios apimties archyvine medžiaga, istoriniais šaltiniais, mokslinėmis publikacijomis, periodinių straipsnių analize. Skaitant šią knygą suvoki, kiek po negailestingais istorijos ralais slėpėsi ir dar šiandien slepiasi iškilus asmenybių, apie kurias ateinančios kartos turi žinoti. Beje, apie J. Krikščiūną labai mažai žinojome. Jis buvo

mokslo organizatorius, bandymų stočių tinklo kūrėjas Lietuvoje, dviejų Vyriausybės tarpukario Lietuvoje žemės ūkio ministras, vienas iš Žemės ūkio rūmų steigėjų, „Žemės ūkio“ žurnalo steigėjas ir ilgametis redaktorius, Žemės ūkio akademijos profesorius. Jo nuopelnai tarpukario Lietuvos ūkiui, mokslui ir kultūrai yra didžiuliai.

Stebina prof. A. J. Motuzo gebėjimas labai nuoširdžiai ir visapusiškai parodyti aprašomas asmenybes. Jie tartum šalia mūsų su savo mintimis, darbais ir gyvenimu nežiūrint iš kurio laikmečio. Į šiuos klausimus A. J. Motuzas, duodamas interviu „Mokslo Lietuvai“ (žurnalistas G. Zemlickas), atsako taip: *Pirmiausia reikia tą žmogų ir mokslininką gerbti bei suvokti jo darbų vertę... Dažniausiai knygoje stengiuosi parodyti visą žmogaus genealogiją, jo kilmę, kelią į aukštąjį mokslą, studijas – man tai artima, kadangi pats visą gyvenimą dirbu aukštojoje mokykloje. Man svarbu, ir kaip žmogui kilo idėja pasirinkti vieną ar kitą mokslo sritį, kryptį. Bet kai prieinu prie siaurų mokslinio palikimo klausimų, neretai prasideda sunkumai...* (Algirdas Juozas Motuzas. Bibliografija. Akademija, 2003. 47 p.).

Susidūręs su sunkumais ir norėdamas geriau išnagrinėti bei išsamiau parašyti knygą apie iškilią asmenybę, Profesorius pasitelkia kompetentingus kolegas, ją pažinojusius asmenis. Todėl jo knygos tokios turiningos, profesionalios, alsuoja to laikmečio dvasia, į asmenybę A. J. Motuzas visada žvelgia su pagarba.

Be minėtų knygų apie profesorius, A. J. Motuzas yra parašęs labai reikšmingas mokslo istorijos knygas: „Lietuvos žemės ūkio akademija 1924–1994“ (1994); LŽŪA mokslo darbų 45-ąjį tematinį sąsiuvinį „Žemės ūkio akademija dviejų okupacijų metais (1940–1944) periodiniuose ir kituose leidiniuose“ (1994); Agronomijos mokslų raida Lietuvoje ir jos kūrėjai“ (1997); „Universitetinio žemės ūkio mokslo raida Lietuvoje“ (1999); P. Vasinausko knygos „Agronomija Lietuvoje“ vienas iš sudarytojų. Be to, rengė Lietuvos dirvožemių klasifikacijos lietuviškąją nomenklatūrą (1999), dvi

penkiakalbio „Sisteminio dirvotyros terminų žodynėlio“ laidas (1997).

A. J. Motuzas yra labai aktyvus publicistas. Nuo 1964 m. jis vienas ir su bendraautoriais paskelbė per 1 000 publikacijų. Be minėtų monografijų ir knygų apie iškiliuosius profesorius bei agrarinių mokslų ir studijų istorijos knygų, sudarė ir redagavo 9 mokslo darbų rinkinius, 21 dirvožemio mokslo ir geologijos pagrindų studijų metodinį leidinį, buvo autorius ar bendraautoris rengiant 3 vadovėlius.

Profesorius paskelbė 950 straipsnių: mokslinių – 808 (ISI Web bazėje su citavimo indeksu – 3, recenzuojamuose mokslo leidiniuose, referuojamuose kitose duomenų bazėse – 19, kituose recenzuojamuose mokslo leidiniuose – 609). Tarp jų yra 289 enciklopediniai, 177 mokslo populiarinimo straipsniai.

Nors A. J. Motuzas labai užsiėmęs, nuoširdžiai rūpinasi ir kitais leidiniais. Dideli jo nuopelnai rengiant Žemės ūkio enciklopediją – buvo redaktorių tarybos pirmininko pavaduotojas (1998–2007), nuo 2004 m. aktyviai dalyvauja Visuotinės lietuvių enciklopedijos mokslinės tarybos darbe. Taip pat daug prisideda prie Lietuvos mokslų akademijos ir Aleksandro Stulginskio universiteto žurnalo „Žemės ūkio mokslai“ leidybos, yra redakcinės kolegijos pirmininko pavaduotojas.

Stebina Profesorius interesų gausa ir nepaprastais vadybiniais gebėjimais planuoti laiką bei suderinti visus interesus pirmiausia išliekant mokslininku.

A. J. Motuzą per gyvenimą lydėjo žmona Stasė, docentė, mokslų daktarė. Vaikai: Vaidotas – finansininkas, Akvilė – lituanistė.

Lietuvos mokslų akademijos Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus nariai didžiuojasi talentingu mokslininku ir nuostabiu kolega.

Sveikiname Jubiliejaus proga ir linkime Jums, gerb. **Algirdai Juozai Motuzai**, kuo geriausios sėkmės ir stiprios sveikatos.

Lietuvos mokslų akademijos Žemės ūkio ir miškų mokslų skyriaus vardu

prof. Veronika Vasiliauskienė
LMA narė emeritė,

prof. Albinas Kusta
LMA tikrasis narys